

SPORTSKA DIPLOMATIJA I BEZBJEDNOSNI IZAZOVI TOKOM HLADNOG RATA

Tijana Martinović¹

Apstrakt: Ovaj rad istražuje kompleksnu međusobnu povezanost sportske diplomatije i bezbjednosnih izazova tokom perioda Hladnog rata (1947-1991). Tokom ovog perioda ideološke podjele između Istoka i Zapada, sportska takmičenja su često služila kao zamjena za direktnu konfrontaciju između supersila. Rad analizira kako su sportski događaji, poput Olimpijskih igara i drugih međunarodnih takmičenja, bili instrumentalizovani od strane država za postizanje diplomatskih ciljeva i projiciranje meke moći. Posebna pažnja posvećena je značajnim incidentima poput bojkota Olimpijskih igara u Moskvi 1980. i Los Anđelesu 1984. godine, kao i tzv. "ping-pong diplomatiji" koja je otvorila put za normalizaciju odnosa između SAD i Kine. Kroz analizu istorijskih dokumenata, diplomatskih arhiva i sekundarnih izvora, rad pokazuje kako je sport funkcionisao kao arena za bezbjednosno nadmetanje, ali paradoksalno i kao most za dijalog u periodu intenzivnih geopolitičkih tenzija. Zaključci ukazuju da je sportska diplomatija, uprkos svojoj instrumentalizaciji, često uspijevala da otvori diplomatske kanale koji bi inače ostali zatvoreni, doprinoseći određenom stepenu stabilnosti u hladnoratovskom bezbjednosnom okruženju.

Ključne riječi: sportska diplomatija, Hladni rat, bezbjednost, Olimpijske igre, ping-pong diplomatija, meka moć, ideološko nadmetanje, međunarodni odnosi, geopolitika

¹ Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, korespodencija: tijanamarti@gmail.com

1. UVOD

Period Hladnog rata (1947-1991) predstavlja jednu od najkompleksnijih epoha savremene istorije, karakterisanu ideološkom, političkom i vojnom konfrontacijom između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, kao i njihovih respektivnih saveznika. U uslovima nuklearne patnje i nemogućnosti direktnog vojnog sukoba, supersile su tražile alternativne arene za demonstraciju svoje superiornosti i ostvarivanje vanjskopolitičkih ciljeva. Sport, kao globalni fenomen sa ogromnom popularnosti i simboličkim značajem, postao je jedno od najvažnijih polja za projiciranje nacionalnog prestiža i ideološke nadmoći (Keys, 2003). Sportska diplomatija, kao specifičan oblik javne diplomatije, podrazumijeva upotrebu sporta i sportskih događaja za ostvarivanje vanjskopolitičkih ciljeva država i unapređenje međunarodnih odnosa. Tokom Hladnog rata, ovaj fenomen doživio je svoj procvat, a međunarodna sportska takmičenja transformisana su u arene za simboličko odmjeravanje snaga između kapitalističkog i komunističkog bloka (Redihan, 2017). Istovremeno, sport je paradoksalno služio i kao jedan od rijetkih mostova komunikacije između ideološki suprotstavljenih strana, omogućavajući oblike saradnje i dijaloga koji su bili teško ostvarivi u drugim sferama.

Ovaj rad ima za cilj da ispita kompleksnu dinamiku odnosa između sportske diplomatije i bezbjednosnih izazova tokom Hladnog rata. Kroz analizu ključnih sportskih događaja, diplomatskih inicijativa vezanih za sport i njihovih bezbjednosnih implikacija, nastojaćemo da odgovorimo na nekoliko ključnih pitanja: Kako su sportska takmičenja korištena kao instrumenti vanjskopolitičkih strategija supersila? U kojoj mjeri je sport doprinio eskalaciji ili deeskalaciji tenzija u hladnoratovskom bezbjednosnom okruženju? Kakve su bile dugoročne posljedice politizacije sporta na međunarodne odnose i bezbjednosnu arhitekturu Hladnog rata?

Rad je strukturisan u nekoliko logički povezanih cjelina. Nakon uvodnog dijela, slijedi konceptualni okvir koji definiše ključne pojmove i teoretske pristupe relevantne za analizu. Treći dio rada posvećen je analizi Olimpijskih igara kao arene hladnoratovskog nadmetanja, s posebnim osvrtom na bojkote Igara u Moskvi i Los Angelesu. Četvrti dio istražuje fenomen “ping-pong diplomatije” i njene implikacije za sino-američke

odnose. Peti dio analizira ulogu fudbala i drugih popularnih sportova u kontekstu hladnoratovskih bezbjednosnih izazova. Šesti dio razmatra posljedice sportske diplomatije Hladnog rata na savremene međunarodne odnose, dok završni dio sumira ključne nalaze i zaključke istraživanja.

2. KONCEPTUALNI OKVIR: SPORT, DIPLOMATIJA I BEZBJEDNOST

2.1. Sportska diplomatija kao instrument vanjske politike

Sportska diplomatija predstavlja relativno nov koncept u teoriji međunarodnih odnosa, koji podrazumijeva upotrebu sporta kao instrumenta za postizanje vanjskopolitičkih ciljeva država (Murray, 2012). Ona se može manifestovati kroz različite oblike: od organizacije međunarodnih sportskih događaja radi podizanja međunarodnog prestiža zemlje, preko korištenja sportskih razmjena za unapređenje bilateralnih odnosa, do instrumentalizacije sportskih uspjeha za projiciranje nacionalne moći i uticaja. Za razliku od tradicionalne diplomatije koja se odvija iza zatvorenih vrata između profesionalnih diplomata, sportska diplomatija uključuje širi spektar aktera – sportiste, trenere, navijače, sportske organizacije – i odvija se pred očima globalne javnosti. Upravo ta javna dimenzija čini je posebno atraktivnim instrumentom “meke moći” (soft power), koncepta koji je razvio Joseph Nye (2004) a koji se odnosi na sposobnost države da ostvari svoje ciljeve privlačenjem i ubjeđivanjem, umjesto prinudom ili plaćanjem.

Tokom Hladnog rata, sportska diplomatija je doživjela svoju punu afirmaciju kao instrument vanjske politike. Obje supersile su prepoznale potencijal sporta za projiciranje svoje ideološke i systemske superiornosti. Za Sovjetski Savez, međunarodna sportska takmičenja predstavljala su priliku da demonstira uspjehe socijalističkog sistema i njegovu sposobnost da stvara “novog čovjeka” – fizički i moralno superiornog (Riordan, 1974). Za Sjedinjene Države, sportski uspjesi služili su kao dokaz superiornosti američkog načina života, individualizma i slobodnog tržišta.

2.2. Sport i bezbjednosni kompleks Hladnog rata

Bezbjednosni kompleks Hladnog rata, karakterisan bipolarnom strukturom međunarodnog sistema, nuklearnom patnjom i ideološkim antagonizmom, stvorio je specifičan kontekst u kojem je sport dobio naglašenu političku i bezbjednosnu dimenziju. Buzan i Wæver (2003) definišu bezbjednosni kompleks kao “grupu država čiji su primarni bezbjednosni interesi toliko usko povezani da se njihove nacionalne bezbjednosti ne mogu realistično razmatrati odvojeno jedna od druge”. U kontekstu Hladnog rata, svaki aspekt odnosa između Istoka i Zapada, uključujući i sportska takmičenja, posmatran je kroz prizmu bezbjednosnih implikacija. Sport je imao dvostruku ulogu u bezbjednosnom kompleksu Hladnog rata. Sa jedne strane, služio je kao arena za demonstraciju moći i prestiža, doprinoseći intenzifikaciji rivalstva i nepovjerenja. Sa druge strane, omogućavao je oblike saradnje i komunikacije koji su mogli djelovati kao mehanizmi za smanjenje tenzija i izgradnju povjerenja. Ova ambivalentna priroda sportske diplomatije čini je posebno interesantnim predmetom analize u kontekstu bezbjednosnih studija.

2.3. Teorijski pristupi analizi sportske diplomatije

Za analizu sportske diplomatije u kontekstu Hladnog rata relevantno je nekoliko teorijskih pristupa. Realistička perspektiva, koja naglašava borbu za moć kao ključnu determinantu međunarodnih odnosa, omogućava razumijevanje instrumentalizacije sporta za projiciranje nacionalne moći i ostvarivanje geopolitičkih interesa. Liberalistički pristup, sa fokusom na značaj međunarodnih institucija i saradnje, pruža okvir za analizu sporta kao potencijalnog mehanizma za unapređenje međunarodnog razumijevanja i saradnje. Konstruktivistička perspektiva, koja naglašava ulogu identiteta, normi i percepcija u međunarodnim odnosima, omogućava razumijevanje simboličke dimenzije sportskih takmičenja i njihove uloge u konstruisanju nacionalnih narativa i identiteta (Levermore & Budd, 2004). Kombinovanjem ovih teorijskih pristupa možemo dobiti sveobuhvatniju sliku o kompleksnoj ulozi sportske diplomatije

u bezbjednosnoj dinamici Hladnog rata. U narednim poglavljima, kroz analizu konkretnih slučajeva i događaja, nastojaćemo da ilustrujemo ovu kompleksnu dinamiku i identifikujemo ključne obrasce interakcije između sporta, diplomatije i bezbjednosti u hladnoratovskom kontekstu.

3. OLIMPIJSKE IGRE KAO ARENA HLADNORATOVSKOG NADMETANJA

3. 1. Politizacija olimpijskog pokreta

Olimpijske igre, zamišljene kao apolitično takmičenje posvećeno internacionalnom razumijevanju i miru, postale su tokom Hladnog rata jedna od primarnih arena za geopolitičko i ideološko nadmetanje između Istoka i Zapada. Ulazak Sovjetskog Saveza u olimpijski pokret 1952. godine označio je početak nove ere u kojoj su sportski rezultati postali mjerilo sistemske superiornosti (Rider, 2016).

Za Sovjetski Savez, uspjesi na Olimpijskim igrama predstavljali su potvrdu superiornosti socijalističkog sistema i njegovih vrijednosti. Ovo je dovelo do razvoja sofisticiranog sistema državno sponzorisanog sporta, sa masovnim ulaganjima u talente, treninge i sportsku nauku. Sjedinjene Države, iako nominalno posvećene amaterskom sportu, takođe su morale da intenziviraju svoje napore kako bi parirali sovjetskim uspjesima, što je dovelo do povećane uključenosti federalne vlade u sport (Rider, 2016).

Medalje osvajane na Olimpijskim igrama nisu bile samo sportski uspjesi, već ideološke pobjede, pažljivo kvantifikovane i analizirane u medijima obje strane. Neformalna “medalja tablica”, koja nije dio zvanične olimpijske tradicije, postala je ključni indikator nacionalnog prestiža i sistemske efikasnosti. Ovakva politizacija olimpijskog sporta dovela je do niza kontroverzi i tenzija koje su često narušavale olimpijske ideale mira i razumijevanja.

3.2. Bojkot Olimpijskih igara u Moskvi 1980. godine

Sovjetska invazija na Afganistan u decembru 1979. godine izazvala je oštru reakciju Zapada i dovela do značajne eskalacije hladnoratovskih

tenzija. Kao odgovor na ovu vojnu intervenciju, američki predsjednik Jimmy Carter najavio je bojkot Ljetnih olimpijskih igara u Moskvi 1980. godine, pozivajući saveznike SAD-a da učine isto. Ova odluka predstavljala je prvi slučaj u olimpijskoj historiji da je jedna supersila bojkotovala igre iz eksplicitno političkih razloga (Sarantakes, 2011).

Američka administracija je bojkot predstavila kao neophodnu mjeru za kažnjavanje sovjetske agresije i demonstraciju zapadnog jedinstva u suprotstavljanju ekspanzionističkoj politici SSSR-a. Za predsjednika Cartera, bojkot je bio dio šire strategije pritiska na Sovjetski Savez, koja je uključivala i embargo na žitarice, obustavu transfera tehnologije i bojkot Olimpijskih igara (Sarantakes, 2011).

Ukupno 65 zemalja pridružilo se američkom bojkotu, uključujući ključne zapadne saveznike poput Zapadne Njemačke, Japana, Kanade i Izraela. Međutim, neki značajni zapadni saveznici, poput Velike Britanije, Francuske, Italije i Australije, odlučili su da pošalju svoje sportiste, iako su neke od ovih zemalja učestvovala u protestnim gestovima poput nastupa pod olimpijskom umjesto nacionalnom zastavom.

Bojkot je imao značajne posljedice na više nivoa. Broj zemalja učesnica smanjen je sa 121 na 80, što je značajno umanjilo sportski kvalitet takmičenja u mnogim disciplinama. Ekonomski uticaj na Sovjetski Savez bio je značajan, s obzirom na ogromna ulaganja u infrastrukturu i organizaciju. Na političkom planu, bojkot je dodatno polarizovao međunarodnu zajednicu i produbio nepovjerenje između Istoka i Zapada (Sarantakes, 2011).

3.3. Sovjetski odgovor: Bojkot Olimpijskih igara u Los Angelesu 1984. godine

Četiri godine kasnije, Sovjetski Savez i njegovi saveznici uzvratili su istom mjerom, bojkotujući Ljetne olimpijske igre u Los Angelesu 1984. godine. Zvanično obrazloženje za bojkot bile su «navodne bezbjednosne prijetnje sovjetskim sportistima» i «antisovjetska histerija» u SAD-u. Međutim, široko je prihvaćeno da je pravi motiv bila recipročna mjera za američki bojkot moskovskih igara (Hulme, 1990).

Sovjetskom bojkotu pridružilo se 14 zemalja Istočnog bloka, uključujući Istočnu Njemačku, koja je bila značajna sportska sila i osvajač brojnih medalja. Jedini izuzetak među komunističkim zemljama bile su Rumunija, koja je odlučila da pošalje svoju delegaciju, i Kina, koja se vratila olimpijskom pokretu nakon dugog odsustva.

Uprkos sovjetskom bojkotu, Igre u Los Anđelesu bile su veoma uspješne u organizacionom i komercijalnom smislu, postavljajući nove standarde za ekonomsku održivost Olimpijskih igara. Za SAD i Zapad, uspješna organizacija predstavljala je diplomatsku pobjedu i demonstraciju vitalnosti zapadnog ekonomskog modela (Hulme, 1990).

3.4. Bezbjednosne implikacije olimpijskih bojkota

Olimpijski bojkoti predstavljali su dramatičnu manifestaciju hladnoratovskih tenzija i njihov uticaj na međunarodnu bezbjednost bio je višestruk. Sa jedne strane, bojkoti su doprinijeli daljoj polarizaciji međunarodne zajednice i produbljivanju nepovjerenja između suprotstavljenih blokova. Instrumentalizacija sporta za projiciranje političkih poruka narušila je ideju sporta kao neutralnog prostora za međunarodno razumijevanje.

Sa druge strane, bojkoti su funkcionisali kao simbolički ventili za ispuštanje političkih tenzija i omogućili su državama da demonstriraju svoju poziciju bez pribjegavanja ozbiljnijim konfrontacijama. U tom smislu, sportski bojkoti mogu se posmatrati kao primjer onoga što Schelling (1966) naziva “diplomacijom prinude” – upotrebe ograničenih, često simboličkih mjera za slanje političkih poruka bez eskalacije u otvoren sukob.

Za vrijeme i nakon bojkota, međunarodna sportska zajednica, predvođena Međunarodnim olimpijskim komitetom, intenzivirala je napore da depolitizuje Olimpijske igre i ojača njihovu autonomiju od geopolitičkih tenzija. Ovi naponi, iako samo delimično uspješni, doprinijeli su postepenom smanjenju direktne instrumentalizacije Olimpijskih igara za političke ciljeve u kasnijim fazama Hladnog rata (Cottrell & Nelson, 2010).

4. PING PONG DIPLOMATIJA I OTVARANJE PREMA KINI

Nakon komunističke revolucije u Kini 1949. godine i uspostavljanja Narodne Republike Kine, odnosi između Kine i SAD-a bili su izrazito neprijateljski. SAD su odbile da priznaju novu vladu u Pekingu, podržavajući umjesto toga nacionalističku vladu na Tajvanu kao legitimnog predstavnika Kine. Sino-sovjetski rascjep tokom 1960-ih godina stvorio je kompleksniju geopolitičku situaciju, koja je otvorila mogućnost za promjenu američke politike prema Kini (Xu, 2008). U kontekstu nastavka rata u Vijetnamu i sve izraženijih tenzija sa Sovjetskim Savezom, američka administracija pod predsjednikom Richardom Nixonom počela je da razmatra mogućnost normalizacije odnosa sa Kinom kao dio šire strategije “triangularne diplomatije”. Istovremeno, kinesko rukovodstvo, suočeno sa prijetnjom od Sovjetskog Saveza na sjevernoj granici, također je bilo zainteresovano za poboljšanje odnosa sa SAD-om (Xu, 2008).

U aprilu 1971. godine, američki stonoteniseri koji su učestvovali na Svjetskom prvenstvu u stonom tenisu u Japanu dobili su neočekivan poziv da posjete Narodnu Republiku Kinu. Ova posjeta, koja je postala poznata kao “ping-pong diplomatija”, označila je prvi zvanični kontakt između američkih i kineskih građana nakon više od dvije decenije potpunog prekida odnosa (Itoh, 2011). Pozadina ovog poziva bila je pažljivo planirana diplomatska inicijativa. Predsjednik Mao Ce Tung lično je odobrio poziv, prepoznajući potencijal sporta kao neutralnog i niskorizičnog kanala za inicijalni kontakt. S američke strane, Nixonova administracija brzo je prepoznala značaj ovog gesta i odgovorila pozitivno, dozvoljavajući posjetu uprkos dugogodišnjoj politici izolacije Kine (Itoh, 2011). Američka delegacija stonotenisera boravila je u Kini sedam dana, igrajući prijateljske mečeve i učestvujući u kulturnim razmjenama. Medijska pokrivenost ove posjete bila je intenzivna, posebno u SAD-u, gdje je predstavljala prvi direktan uvid u život u komunističkoj Kini nakon mnogo godina.

“Ping-pong diplomatija” imala je dalekosežne posljedice za geopolitičku i bezbjednosnu dinamiku Hladnog rata. U julu 1971. godine, samo tri mjeseca nakon posjete stonotenisera, američki državni sekretar Henry Kissinger tajno je posjetio Peking kako bi pripremio teren za istorijsku

posjetu predsjednika Nixona Kini u februaru 1972. godine. Ova posjeta rezultirala je potpisivanjem Šangajskog kominikea, koji je postavio osnove za normalizaciju odnosa između dvije zemlje (Xu, 2008).

Strateški značaj ovog diplomatskog proboja bio je ogroman. Za SAD, približavanje Kini predstavljalo je ključni element strategije “triangularne diplomatije”, koja je imala za cilj iskorištavanje sino-sovjetskih tenzija za jačanje američke geopolitičke pozicije. Za Kinu, poboljšanje odnosa sa SAD-om smanjilo je prijetnju od potencijalnog dvofrontnog sukoba i otvorilo put ka međunarodnoj reintegraciji nakon godina izolacije. Sovjetski Savez je sa zabrinutošću pratio ovo zbližavanje, percipirajući ga kao potencijalnu prijetnju svojoj bezbjednosti. Formiranje implicitne kinesko-američke osovine protiv SSSR-a značajno je promijenilo strateški balans snaga i doprinijelo novoj fazi detanta između SAD-a i Sovjetskog Saveza tokom 1970-ih godina (Kissinger, 1994).

“Ping-pong diplomatija” koja je pratila evoluciju međunarodnog prava (Knežević, S. & Martinović, T., 2024) postala je klasičan primjer upotrebe sporta kao instrumenta za otvaranje diplomatskih kanala u situacijama kada su tradicionalni diplomatski putevi blokirani. Uspjeh ovog pristupa demonstrirao je kako naizgled trivijalni sportski kontakti mogu imati transformativni uticaj na međunarodne odnose kada postoje podudarni strateški interesi ključnih aktera.

5. FUDBAL I DRUGI POPULARNI SPORTOVI U HLADNORATOVSKOM KONTEKSTU

5.1. Fudbal kao arena ideološkog nadmetanja

Fudbal, kao najpopularniji globalni sport, nije mogao izbjeći politizaciju tokom Hladnog rata. Klubovi i reprezentacije često su percipirani kao predstavnici ne samo svojih zemalja, već i svojih političkih sistema. Mečevi između timova iz zemalja različitih ideoloških opredjeljenja često su dobijali dimenziju koja je prevazilazila sport (Tomlinson & Young, 2006). U Istočnoj Evropi, fudbalski klubovi često su bili direktno pove-

zani sa državnim institucijama – CSKA Moskva sa vojskom, Dinamo sa policijom. U takvom kontekstu, uspjeh ovih klubova na međunarodnoj sceni tumačen je kao dokaz snage ovih institucija i, posredno, socijalističkog sistema. Na Zapadu, model sportskih klubova bio je različit, ali su uspjesi zapadnih timova takođe korišteni u propagandne svrhe kao dokaz superiornosti kapitalističkog modela (Tomlinson & Young, 2006).

Posebno značajan bio je simbolički naboj mečeva između timova iz Istočne i Zapadne Njemačke. Nakon podjele Njemačke 1949. godine, sportski susreti između dvije njemačke države postali su rijetke prilike za direktno poređenje dva sistema u uslovima njemačkog kulturnog konteksta. Pobjeda Zapadne Njemačke nad favorizovanom Mađarskom u finalu Svjetskog prvenstva 1954. godine, poznatom kao “Čudo u Bernu”, imala je ogroman psihološki značaj za Zapadnu Njemačku i percipirana je kao simbol poslijeratnog oporavka i regeneracije zapadnonjemačkog društva (Hesselmann & Ide, 2009).

5.2. Košarka i hladnoratovsko rivalstvo

Košarkaški mečevi između SAD-a i SSSR-a tokom Hladnog rata bili su među najnapetijim sportskim događajima tog perioda, često reflektujući šire geopolitičke tenzije. Kontroverzno finale Olimpijskih igara 1972. godine u Münchenu, kada je Sovjetski Savez pobijedio SAD po prvi put u olimpijskoj istoriji nakon spornog ponavljanja završnih sekundi meča, izazvalo je ogromne kontroverze i bilo percipirano u SAD-u kao nepravda sa političkom pozadinom (Wolff, 2002). Ova pobjeda imala je ogroman simbolički značaj za Sovjetski Savez, jer je predstavljala pobjedu nad SAD-om u sportu koji se smatrao “američkim” i demonstrirala sposobnost sovjetskog sistema da razvije vrhunske sportiste čak i u sportovima bez duge tradicije u SSSR-u. Za SAD, ovaj poraz bio je šokantan i doživljen je kao dio šireg narativa o “gubitku” američke superiornosti u kontekstu Vijetnamskog rata i drugih izazova američkoj moći tokom 1970-ih godina (Wolff, 2002).

5. 3 Šah kao metafora hladnoratovskog nadmetanja

Šah, kao intelektualna igra sa dugom tradicijom u Rusiji, imao je posebno mjesto u sportskoj diplomatiji Hladnog rata. Dominacija sovjetskih šahista na međunarodnoj sceni predstavljena je kao dokaz intelektualne superiornosti sovjetskog obrazovnog sistema i socijalističkih vrijednosti. U tom kontekstu, mečevi za titulu svjetskog prvaka između Borisa Spaskyog (SSSR) i Bobbyja Fischera (SAD) 1972. godine u Rejkjaviku stekli su ogroman simbolički značaj, postajući poznati kao «meč stoljeća» (Johnson, 2007).

Fischer, ekscentrični američki šahovski genije, porazio je Spaskyog i prekinuo dugogodišnju sovjetsku dominaciju, što je u SAD-u proslavljeno kao značajna hladnoratovska pobjeda. Ovaj meč privukao je nezapamćenu medijsku pažnju širom svijeta i transformisao percepciju šaha u SAD-u, povezujući ga sa konceptima intelektualne nadmoći u kontekstu tehnološkog nadmetanja sa Sovjetskim Savezom (Johnson, 2007).

Intenzivna sportska rivalstva tokom Hladnog rata imala su kompleksne bezbjednosne implikacije. Sa jedne strane, sportska takmičenja služila su kao ventil za ispuštanje geopolitičkih tenzija, omogućavajući simboličko nadmetanje umjesto direktne konfrontacije. Sa druge strane, sportski susreti često su dodatno raspirivali nacionalistička osjećanja i antagonizme, posebno kada su bili praćeni kontroverzama i percepcijama nepravednog suđenja. Sportska rivalstva takođe su stvarala rizike od incidenata i bezbjednosnih kriza, posebno na velikim međunarodnim takmičenjima. Teroristički napad na izraelske sportiste tokom Olimpijskih igara u Münchenu 1972. godine, iako nije direktno povezan sa hladnoratovskim tenzijama, demonstrirao je ranjivost velikih sportskih događaja i doveo do značajnog intenziviranja bezbjednosnih mjera na svim budućim takmičenjima (Wolff, 2002). Takođe, velika sportska takmičenja podložna su teororističkim napadima (Minhenski maskar) ali i cijelom nizu drugih akata usmjerenih između ostalog i na napad na ustavnopravni poredak odnosno države (Knežević, 2024). Međutim ogroman je broj uspješnih primjera da nauka i vjera mogu koegzistirati (Knežević, 2024a).

6. NASLIJEĐE HLADNORATOVSKJE DIPLOMATIJE U SAVREMENOM KONTEKSTU

6.1 Transformacija sportske diplomatije nakon Hladnog rata

Kraj Hladnog rata i raspad Sovjetskog Saveza 1991. godine označili su novu eru u sportskoj diplomatiji. Nestanak bipolarne strukture međunarodnog sistema eliminisao je ideološki okvir koji je dominirao sportskom diplomatijom prethodnih decenija. Međutim, politizacija sporta nije nestala – samo je promijenila svoje oblike i manifestacije (Levermore & Budd, 2004). U posthladnoratovskoj eri, sportska diplomatija postala je instrument koji koriste raznovrsni akteri za različite ciljeve: od tradicionalnih država koje nastoje da poboljšaju svoj međunarodni imidž, preko međunarodnih organizacija koje koriste sport za promociju razvojnih ciljeva, do multinacionalnih korporacija koje koriste sportske događaje za globalni marketing (Levermore & Budd, 2004).

Organizacija velikih sportskih događaja, poput Olimpijskih igara i Svjetskog prvenstva u fudbalu, postala je još važniji element nacionalnih strategija brendiranja i projiciranja “meke moći”. Zemlje u razvoju i ekonomije u usponu poput Kine, Brazila, Južne Afrike i Katara aktivno su nastojale da organizuju prestižne sportske događaje kao način demonstracije svog rastućeg međunarodnog statusa i privlačenja globalne pažnje (Grix & Lee, 2013).

6.2. Kontinuitet politizacije sporta u savremenom kontekstu

Uprkos transformacijama, mnogi obrasci politizacije sporta ustanovljeni tokom Hladnog rata nastavljaju da postoje u modifikovanim oblicima. Najvažniji sportski događaji i dalje su arene za projiciranje nacionalnog prestiža i demonstraciju systemske efikasnosti. Olimpijske igre u Pekingu 2008. godine često su poređene sa Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine kao primjer upotrebe sporta za legitimizaciju političkog sistema i demonstraciju nacionalne moći (Brownell, 2008).

Bojkoti i politički pritisci ostaju dio sportske diplomatije, iako rjeđe u formi potpunih bojkota kakvi su viđeni tokom Hladnog rata. Umjesto toga, česti su diplomatski bojkoti (gdje političari odbijaju da prisustvuju događajima, ali sportisti učestvuju), zahtjevi za premještanje takmičenja iz zemalja sa problematičnim ljudskim pravima, i pritisci na sponzore da se povuku iz kontroverznih događaja (Cottrell & Nelson, 2010).

Sportski uspjesi i dalje se instrumentalizuju u svrhe izgradnje nacionalnog ponosa i kohezije. Međutim, globalizacija sporta i povećana mobilnost sportista komplikuju ovaj proces, stvarajući situacije gdje uspjesi emigranata ili naturalizovanih sportista postaju predmet kompleksnih identitetskih pregovora (Bairner, 2001).

7. ZAKLJUČAK

Sportska diplomatija tokom Hladnog rata predstavljala je kompleksan fenomen sa značajnim implikacijama za međunarodnu bezbjednost. Kao arena simboličkog nadmetanja između suprotstavljenih ideoloških blokova, sport je često bio instrumentalizovan u svrhe projiciranja nacionalne moći i prestiža. Bojkoti Olimpijskih igara u Moskvi i Los Angelesu predstavljali su dramatične manifestacije politizacije sporta i njegove povezanosti sa širim geopolitičkim tenzijama. Istovremeno, sportska diplomatija je paradoksalno služila i kao kanal za dijalog i deeskalaciju tenzija u periodu kada su drugi diplomatski kanali bili blokirani. “Ping-pong diplomatija” između SAD-a i Kine demonstrirala je transformativni potencijal sportskih kontakata u otvaranju diplomatskih mogućnosti koje su imale dalekosežne bezbjednosne implikacije. Iskustvo sportske diplomatije Hladnog rata ostavilo je trajan uticaj na dinamiku odnosa između sporta, politike i bezbjednosti. Mnogi obrasci instrumentalizacije sporta ustanovljeni tokom ovog perioda nastavljaju da oblikuju savremene međunarodne odnose, prilagođavajući se novom globalnom kontekstu. Sportski događaji i danas predstavljaju arene za demonstraciju nacionalnog prestiža i projiciranje “meke moći”, dok istovremeno služe kao platforme za međunarodnu saradnju i dijalog. Najbolje naslijeđe hladnoratovske sportske diplomatije možda leži upravo u njenoj demonstraciji ambivalentnog potencijala sporta – kao instrumenta koji može kako pro-

dubiti antagonizme, tako i graditi mostove razumijevanja. U savremenom kompleksnom bezbjednosnom okruženju, ova lekcija ostaje relevantna za razumijevanje i upravljanje odnosom između sporta, diplomatije i međunarodne bezbjednosti.

8. LITERATURA

1. Bairner, A. (2001). *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*. Albany, NY: SUNY Press. Dostupno na: <https://www.sunypress.edu/p-3383-sport-nationalism-and-globali.aspx>
2. Brownell, S. (2008). *Beijing's Games: What the Olympics Mean to China*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield. Dostupno na: <https://rowman.com/ISBN/9780742556416/Beijing's-Games-What-the-Olympics-Mean-to-China>
3. Buzan, B. & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press. Dostupno na: <https://www.cambridge.org/core/books/regions-and-powers-s/16F3350D5C51A4A15B84451490EBD872>
4. Cottrell, M. P. & Nelson, T. (2010). *Not Just the Games? Power, Protest and Politics at the Olympics*. *European Journal of International Relations*, 17(4), 729-753. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354066110380965>
5. Grix, J. & Lee, D. (2013). *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attraction*. *Global Society*, 27(4), 521-536. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600826.2013.827632>
6. Hesselmann, M., & Ide, R. (2009). A Tale of Two Germanys: Football Culture and National Identity in the German Democratic Republic. *Sport in History*, 29(4), 532-551. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17460260903358494>
7. Hulme, D. L. (1990). *The Political Olympics: Moscow, Afghanistan, and the 1980 U.S. Boycott*. New York: Praeger. Dostupno na: <https://www.abc-clio.com/products/b3755c/>
8. Itoh, M. (2011). *The Origin of Ping-Pong Diplomacy: The Forgotten Architect of Sino-U.S. Rapprochement*. London: Palgrave Macmillan. Dostupno na: <https://www.palgrave.com/gp/book/9780230609143>

9. Johnson, D. (2007). *White King and Red Queen: How the Cold War Was Fought on the Chessboard*. London: Atlantic Books. Dostupno na: <https://www.groveatlantic.com/book/white-king-and-red-queen/>
10. Keys, B. (2003). *Soviet Sport and Transnational Mass Culture in the 1930s*. *Journal of Contemporary History*, 38(3), 413-434. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022009403038003005>
11. Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster. Dostupno na: <https://www.simonandschuster.com/books/Diplomacy/Henry-Kissinger/9780671510992>
12. Knežević, S. (2024). *Prauzrok: nacrt za uvod u morfologiju kosmologije, evolucije i teogonije*. Beograd: Metaphysica.
13. Knežević, S. (2024). *Krivičnopravna zaštita ustavnog poretka SFRJ*. *Godišnjak Pravnog fakulteta*, 46/2024, 103-128.
14. Knežević, S. & Martinović, T. (2024). *Razvoj međunarodnog prava nakon Drugog svjetskog rata*. *Дефендологија*, 28(54), 121–140. <http://dx.doi.org/10.7251/DEFSR2454121K>
15. Levermore, R. & Budd, A. (2004). *Sport and International Relations: An Emerging Relationship*. London: Routledge. Dostupno na: <https://www.routledge.com/Sport-and-International-Relations-An-Emerging-Relationship/Levermore-Budd/p/book/9780714682860>
16. Murray, S. (2012). The Two Halves of Sports-Diplomacy. *Diplomacy & Statecraft*, 23(3), 576-592. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592296.2012.706544>
17. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs. Dostupno na: <https://www.publicaffairsbooks.com/titles/joseph-s-nye/soft-power/9781586483067/>
18. Pound, R. W. (2020). *The Russian Doping Scandal: Some Reflections on Responsibility in Sport*. Montreal: McGill-Queen's University Press. Dostupno na: <https://www.mqup.ca/russian-doping-scandal--the-products-9780228001980.php>
19. Redihan, E. (2017). *The Olympics and the Cold War, 1948-1968: Sport as Battleground in the U.S.-Soviet Rivalry*. Jefferson, NC: McFarland. Dostupno na: <https://mcfarlandbooks.com/product/the-olympics-and-the-cold-war-1948-1968/>
20. Rider, T. C. (2016). *Cold War Games: Propaganda, the Olympics, and U.S. Foreign Policy*. Urbana, IL: University of Illinois Press. Do-

stupno na: <https://www.press.uillinois.edu/books/catalog/83dmn-3fm9780252040238.html>

21. Riordan, J. (1974). Soviet Sport and Soviet Foreign Policy. *Soviet Studies*, 26(3), 322-343. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668137408411089>
22. Sarantakes, N. E. (2011). *Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press. Dostupno na: <https://www.cambridge.org/core/books/dropping-the-torch/85E9E5810E4A7E36E1AABD2A6A8A6335>
23. Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press. Dostupno na: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300143379/arms-and-influence>
24. Sugden, J. (2012). Watched by the Games: Surveillance and Security at the Olympics. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(3), 414-429. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1012690211433456>
25. Tomlinson, A. & Young, C. (2006). *National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*. Albany, NY: SUNY Press. Dostupno na: <https://www.sunypress.edu/p-4326-national-identity-and-global-s.aspx>
26. Wolff, A. (2002). *The Miracle: The remarkable story of the 1980 U.S. Olympic hockey team*. New York: Crown. Dostupno na: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/184790/the-miracle-by-alexander-wolff/>
27. Xu, G. (2008). *Olympic Dreams: China and Sports, 1895-2008*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Dostupno na: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674028401>

Rad primljen: 23. 12. 2024.

Rad odobren: 18. 4. 2025.